

Бронікова С.А.

професор кафедри «Школа охорони здоров'я»,
Національний університет «Києво-Могилянська академія»
м. Київ, Україна

Оганісян М.С.

доцент,
кандидат філософських наук,
м. Одеса, Україна

ФУНКЦІЇ МЕМУ У СФЕРІ ГРОМАДСЬКОГО ЗДОРОВ'Я

Повномасштабна війна з російською федерацією забирає життя і здоров'я громадян України. Руйнівного впливу зазнає кожна сфера суспільства, зокрема сфера громадського здоров'я. Зростає рівень захворюваності населення на інфекційні хвороби, загальної та передчасної смертності. Зафіксовано низький рівень доступу до медичних послуг та лікарських засобів, проживання в несприятливих санітарно-гігієнічних умовах та в постійному стресі, ментальне виснаження, втрата мотивації до поведінки, скерованої на відповідальне ставлення до особистого здоров'я [1]. Це – далеко не повний перелік медико-демографічних, соціально-економічних та поведінково-біологічних наслідків повномасштабної війни.

Нагальною потребою сьогодні є пошук ефективних інструментів впливу на поведінку громадян задля збереження і підтримки їхнього здоров'я. Одним із таких інструментів є мем як «засіб, спосіб і результат персональної когнітивно-комунікативної діяльності та соціальних дискурсивних

процесів» [2], придатний для використання у сфері інформаційно-психологічного впливу.

Фокус нашої уваги цілеспрямовано обмежуємо дискурсом громадського здоров'я, основною функцією якого є «завдання норми й міри припустимого (або неприпустимого) відхилення від неї, конструювання легітимованих способів регуляції поведінки особистості (й спільноти)» [3]. Формування й сприйняття дискурсу можливе лише за посередництва відповідних комунікативно-семіотичних засобів, до яких ми уналежнюємо мем. Мем не лише репрезентує феномени соціальної реальності, але й поєднує їх у послідовне й цілісне уявлення, задаючи в певному напрямі думки, емоції і разом з цим поведінкову дію учасників дискурсивного простору.

Функції дискурсу визначають і функціональне поле мему. Як засіб соціальних дискурсивних процесів мем має низку функцій, серед яких: інформувальна, соціалізувальна, мотивувальна й регуляторна.

Інформувальна функція. Мем може бути носієм важливої інформації про безпеку та здоров'я людей («Йодну профілактику оголосить МОЗ»), бути засобом зв'язку між ними, повідомляти про активності піклування, про те, що постраждали не одинокі, нести інформацію, яка має підтримувальний ефект. Меми можуть створюватися для фіксації фактів та інформації, слугуючи засобом протидії дезінформації та поширення фейкових новин, що є особливо шкідливим у час тривожної невизначеності. Наприклад, VoxCheck проекту USAID «Підтримка реформи здоров'я» щотижня аналізує та спростовує наративи щодо охорони здоров'я, які поширює російська пропаганда в інформаційному просторі України [4]. Таку необхідну

контрпропагандистську роботу підсилило б виробництво мемів, які мають більшу поширюваність і вищу ефективність.

Соціалізувальна функція. Мемі можуть сприяти соціальній взаємодії між людьми, мінімізувати відчуття відчуженості від свого соціального оточення, створюють континуум «спільної мови», що може сприяти формуванню більш тісних стосунків і громадському об'єднанню («Повернись живим»). Часто повторюваний мем стає загальноновживаним, його ідея загальноприйнятною, а зразок поведінки – визнаний нормальним. Вербальний конструкт чи відеоряд мему фіксують способи дії, що можуть сприяти виживанню та пристосуванню до викликів воєнного стану, залученню уваги до певних проблем в галузі громадського здоров'я. Мем здатний протистояти стигмі та дискримінації, пов'язаної з певними захворюваннями або поведінкою («Вимога близькості – насилля»). Мемі можуть бути використані не лише заради психологічної підтримки, а й як засіб навчання стратегій здорового життя («Приклади дитину до грудей»).

Мотивувальна функція. Мотивація є провідним фактором регулювання активності особистості, її поведінки та діяльності, тому мемі винятково затребувані в час напруги й апатії. Створення позитивної атмосфери, заохочення до професійної діяльності («Кожен на своєму фронті»), нівелювальний вплив на відчуття провини («Не забувай про себе»), підсилення відчуття залученості («Подбай про ближнього») є значущими, вкрай необхідними для життя і здоров'я, тому мемі можуть бути сконструйованими для використання в таких цілях.

Відзначаємо можливу зміну інтерпретації певних ідей, зокрема «не забувати про себе», оскільки для кожного

часового проміжку соціальні координати інтерпретації дають різні розуміння піклування про себе. «Актуальність сьогодення» інакше, ніж «актуальність минулого» поєднує цілі, мотиви і цінності людини. Настанова «не забувати про себе» ще зовсім недавно означала побороти прокрастинацію, навчитися говорити «ні», зосередитися на особистих цілях тощо. У час, коли країна потребує максимальної мобілізації зусиль, така інтерпретація має егоїстичний присмак і може викликати відторгнення. Щоб смислове наповнення мало коректну інтерпретацію й мотивувальний ефект візуальна рамка такого мему має підказувати, що це означає зараз, адже захист країни від ворога знесиленими громадянами – малоефективний.

Подібною є ілюстрація успішності на роботі. Імпульс до кар'єрного зростання теж може мати негативні відтінки й інтерпретуватися як кар'єризм на крові. Уникнути такого внутрішнього протиріччя, що позбавляє енергії руху, максимально зосереджуватися на професійних функціях допомагає мем «Кожен на своєму фронті». Переформатовані вербальні рамки відповідно до часових координат сприймається схвально і відповідає цінностям громадського здоров'я.

Регуляторна функція. Засоби генерування позитивних емоцій, що запобігають наслідкам стресу, фізичного й психічного виснаження мають особливе значення, тому конструювання й використання мемів надважливе у сфері громадського здоров'я. До того ж реальних історій, що сприяють розповсюдженню, достатньо. Популярним є мем врятованої в Бородянці кішки персидської породи. Незадоволений вираз скривавленої тварини миттєво розлетівся в інтернет-просторі. Користувачі мереж

зазначають, що вираз морди героїні чітко відповідає внутрішній злості та ненависті до ворога [5].

Отже, меми як особливий вид оформлення ідей, настанов, зразків поведінки мають особливість приковувати до себе увагу і надовго залишатися в пам'яті за допомогою своєї стислості, здатності викликати реакцію людей на ті чи інші події у різних сферах життя суспільства. Вони можуть виникати спонтанно й конструюватися. Наведені приклади мемів не всі є «вірусними», пропри змістовну наповненість. Яскравий приклад творчого підходу до створення мемів-мотиваторів знаходимо в освітній сфері [6]. На нашу думку, сфера громадського здоров'я потребує подібного цілеспрямованого виробництва, адже потужний функціональний потенціал мемів здатний розв'язувати надскладні завдання, до того ж в екологічній формі.

Список використаних джерел:

1. Слабкий Г.О. Вплив війни з російською федерацією на громадське здоров'я в Україні та оптимізація підготовки спеціалістів з громадського здоров'я та клінічної психології здатних вирішувати глобальні медичні виклики, які зумовлені війною // Матеріали науково-методичного семінару. *Інфо-центр. УжНУ. Ужгород*: [Електронний ресурс]. 2022. Режим доступу: <https://www.uzhnu.edu.ua/uk/infocentre/53701>

2. Бронікова С. А. Оганісян М. С. Мем як феномен публічного управління // Матеріали щорічної міжнародної науково-практичної конференції «Україна 2030: публічне управління для сталого розвитку» у 3 т. Київ: НАДУ, 2020. Т. 1. С. 5-7.

3. Кочубейник О.М. Дискурсивні процеси: як конструюється асиметричність соціальної реальності? // *Психологічні науки: проблеми і здобутки*. 2015. Вип. 8. С. 82-97.

4. Бродовська А., Ткаченко Є., Тропиніна А. Фейки про охорону здоров'я: «чорна» трансплантологія в Україні та Європі. *Вокс Україна. Суспільство*. [Електронний ресурс]. 2023. Вип. 19. Режим доступу: <https://voxukraine.org/fejky-pro-ohoronu-zdorov-ya-chorna-transplantologiya-v-ukrayini-ta-evropi-vypusk-9/>

5. Андреева В. Обличчя народу: українці жартують про вираз морди врятованого kota з Бородянки // *Українська правда. Життя*. [Електронний ресурс]. 2022. Режим доступу: <https://life.prawda.com.ua/society/2022/05/3/248504/>

6. Освіторія. Мемі-мотиватори: мобілізуємо дітей до навчання. *Освіторія*. [Електронний ресурс]. 2023. Режим доступу: <https://osvitoria.media/experience/memy-motyvatory-mobilizuyemo-ditej-do-navchannya/>

